

**T R E**

**N D R**

**E D E**

**2014**

# TREIN

*“Delen is het  
nieuwe hebben.*

*Wij delen de  
TrendRede met u.*

*We hebben nu  
iets, samen..”*

(De samenstellers van de TrendRede, 2013)

# D R E D E

## 2014

**Dit is de vierde TrendRede. Ieder jaar pakken we de rode draad op die door de recente geschiedenis loopt en trekken hem weer een stukje verder naar de toekomst. Dat betekent niet dat we ieder jaar de volgende revolutie verkondigen, eerder dat we verslag doen van de nieuwste stappen op het revolutionaire pad. Soms zijn dat muizenstapjes, soms olifantenpassen. Gaat het goed met Nederland? Gaat het slecht met Nederland? Wat vindt u? Wij zien dat het glas halfvol is en dat zowel optimisten als pessimisten fanatiek hun gelijk claimen. Die strijd om de waarheid is een teken aan de wand. Nederland is in transitie en de waarheid ligt, met wat trekken en duwen, in het midden. Nog even. Het roer is om, de bastions van weleer staan op barsten. Toch lijkt het, voor wie oppervlakkig kijkt, nog niet echt te bruisen in de samenleving. En er zijn zelfs optimisten die langzamerhand een pessimistisch trekje krijgen, door tegenwerkende instanties, stroperige financieringsstromen en interne weerstanden. Het blijkt niet altijd eenvoudig om gevestigde kaders te doorbreken.**

*“If we open  
a quarrel between  
past and present,  
we shall find that  
we have lost  
the future.”*

Winston Churchill (staatsman, 1874-1965)

## Stuwmeer aan innovatie

We hebben het in eerdere TrendRedes geschreven: Nederland vernieuwt van onderaf. Er ontstaat zo langzamerhand een stuwmeer in Nederland, een stuwmeer aan innovatie. Gaan alle vernieuwende ideeën de komende jaren werkelijk doorbreken? Dat hangt mede af van de oude dam, opgebouwd uit regels en restricties, waar ze met toenemende kracht tegenaan duwen. Het geloof in het oplossend vermogen van de oude wereld is weg – al wordt er van verschillende kanten hard gelobbyd om de schijn van controle op te houden. Of het nu gaat om politiek, zorg, onderwijs of de financiële wereld: we gedogen het bestaande omdat we nog niet overtuigd zijn dat we betere opties voorhanden hebben.

### Op zoek naar echte vooruitgang

We beoordelen iedere verandering die raakt aan onze stijl van onbeperkte consumptie als een verarming. Onze natuurlijke drang naar meer bleek een vruchtbare kraamkamer voor efficiëntie en standaardisatie, kostenminimalisering en winstmaximalisering. Het efficiency-denken vraagt om een vorm van intelligentie die gericht is op het foutloos reproduceren van gegevens in plaats van het in twijfel trekken van informatie. Hiermee hebben we de gemiddelde werknemer afgestompt tot een uitvoerend orgaan, dat de helft van zijn tijd besteedt aan het invullen van formulieren die zijn efficiëntie controleren. Tegelijkertijd zijn creativiteit en vernieuwingsdrang weggeorganiseerd. Op veel vlakken verliest de mens het van zijn eigen creatie: de technologie. In de nabije toekomst is de slimste persoon in de kamer de kamer zelf, de enige die nog het overzicht heeft. “We shape our tools and afterwards our tools shape us”, zei Marshall McLuhan ooit. Het meest treffende resultaat is de opkomst van technologische werkloosheid: we creëren meer banen voor machines en software dan voor mensen, stelt een rapport van het Massachusetts Institute of Technology.

### Complexiteit als bestaansrecht

Het doel van standaardisatie en efficiëntie zijn we ver voorbij. Nationaal Ombudsman Alex Brenninkmeijer stelt in het jaarverslag ‘Mijn onbegrijpelijke overheid’ dat burgers de overheid niet meer begrijpen; en misschien nog erger, de overheid begrijpt de burger niet meer. De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) geeft in het rapport ‘Onbeperkt Houdbaar’ aan dat het natuurbeleid te ingewikkeld en te technocratisch is geworden. We hebben een wereld gecreëerd waarin het toevoegen van complexiteit een overlevingsstrategie is geworden. Hele branches ontlenen hun bestaansrecht aan de complexiteit van ons sociale stelsel. Nieuwe organisaties moeten ons helpen wijs te worden uit bureaucratie en regelgeving. Zo helpt het Sociaal Hospitaal mensen die in een bureaucratische hel zijn beland.

### Recht doen door dwars denken

Consumenten hebben het idee dat ze ondertussen werkelijk alles zelf moeten controleren, van de ingrediënten in het zogenaamd ambachtelijke potje ‘Oma’s Appelmoes’ tot het labeltje in ons designerjasje, dat zomaar uit het volgende ingestorte kledingatelier kan komen. Het overheersende sentiment is dat veel organisaties groot zijn geworden door slecht te doen. We zijn het blinde vertrouwen in fatsoen en waarheid kwijtgeraakt. Het gebrek aan vertrouwen is de werkelijke crisis, omdat het zand strooit in een draaiende motor. Gelukkig bouwt het maatschappelijk vertrouwen zich van onderop opnieuw op, door kleine ondernemingen die dichtbij ons staan. Daar waar grote gaten vallen, bloeit het kleine welig en creëert het zijn eigen ecosysteem, gevoed door gelijkgestemden. Het is het tijdperk waarin afbreken en opbouwen hand in hand gaan. Het is tijd voor mensen die recht willen doen door dwars te liggen. Voor bedrijven die het goed willen doen, in plaats van wat minder slecht. Het nieuwe tijdperk dat zich nu presenteert, richt zich op het aanpassen van de regels in plaats van de uitzonderingen op de regel, op open samenwerking in plaats van dichtgetimmerde patenten.

### Systeemelastiek

Nieuwe technologie, een veranderde omgeving en een rijker menselijk bewustzijn dragen talloze mogelijkheden aan, die niet meer passen binnen de huidige knellende kaders en daarom hard botsen met het oude. Bestaande structuren beginnen te wankelen en regelgeving wordt overtreden. ‘Thuisafgehaald.nl’ wordt door instanties als oneerlijke concurrentie voor de horeca gezien, ouderparticipatiecrèches (OPC’s) kunnen eigenlijk niet worden toegestaan omdat ze geen gediplomeerd personeel hebben en particuliere hotelkamerverhuurder ‘Wimdu.nl’ wordt achtervolgd wegens valse concurrentie binnen de hotelbranche. Restricties en regelgeving worden rigide gehanteerd. Opmerkelijk is dat we lachen om de weerstand van onze voorvaders ten aanzien van vernieuwingen als de stoommachine, de telefoon en het vliegtuig. Baanbrekende uitvindingen doen juist dat, ze doorbreken bestaande grenzen in onze samenleving. Nu we zelf geconfronteerd worden met de gevolgen van massaconsumptie en digitalisering gaan we echter gewoon opnieuw met de hakken in het zand. Wat we nodig hebben is systeemelastiek. Om het stuwmeer aan innovaties te laten stromen, is oprekken en vormverandering van bestaande systemen, structuren en regels noodzakelijk.

### Van controle naar perspectief

Wat wij horen in alle vernieuwende initiatieven in Nederland is dit: geef ons groei in betekenis. Laat geld opnieuw zijn daadwerkelijk ondersteunende rol vervullen, die van overbrugger van verschillen, in plaats van zijn centrale plaats als motor van de economie. Dit als opmaat naar de tijd waarin we groei realiseren die in balans met natuur en leefomgeving is. We zullen nooit radicale vernieuwing zien als we voortborduren op onze oude aannames van ‘voortgang’. Door decennialange conditionering zijn we het begrip verkeerd gaan interpreteren, als een groeiende economie, meer consumptie en een hoger Bruto Nationaal Product. De ware voortgang die we nu kunnen en moeten realiseren, is het in twijfel trekken en afbreken van ons ingesleten gedrag. Daar ligt de grootste maatschappelijke en menselijke winst. We moeten van controle naar perspectief. Creatieve destructie noemde Joseph Schumpeter dat in de vorige eeuw: alleen door te kappen maak je plaats voor het nieuwe.

E  
D  
E  
R  
D  
N  
E  
R  
T

# TRENDREDE

## Technolotopia

Nieuwe technologie biedt ons de middelen om een wereld te bouwen die de oude overbodig maakt. De cyber-utopische houding kenmerkt zich door de overtuiging dat technologie al onze problemen gaat oplossen. Apps detecteren of iemand aan een depressie lijdt. Auto's gaan zelf rijden en robots print je thuis uit voor minder dan 1.000 euro. Een arts wordt vanaf de andere kant van de wereld geassisteerd door middel van Google Glass. Maar het tegenovergestelde is ook waar. Met de versmelting van technologie en het menselijk lichaam kunnen hackers verdergaan dan alleen data stelen. Immers, als ze een satelliet kunnen hacken, dan ook een pacemaker. En: de huidige economische tegenwind maakt de verleiding groot om technologie toe te passen vanuit een oud paradigma. Gevolg is een digitaal dilemma, van Prism en Cocoon tot Donottrackme en JustDeleteMe. De grootste uitdaging die we als mensheid hebben is niet de techniek, maar de toepassing. Gaan we de nieuwe technologische mogelijkheden toepassen vanuit ons bestaande paradigma van consumptie en controle of vanuit menselijke maat en balans?

## De deelgeneratie

De generatie die te midden van dit alles opgroeit, zwenfelt die balansmotor hard aan. Jongeren zijn vertrouwd met de stroomversnelling in technologische ontwikkelingen en willen een wereld bouwen die beter aansluit bij de huidige netwerkmaatschappij. Een deel raakt gefrustreerd omdat ze vastlopen met hun ambitieuze wensenlijst, of door keuzestress in een wereld waarin het druk zijn tot een statussymbool is verworden. Toch zien we dat de fear of missing out (FOMO) steeds vaker de joy of missing out (JOMO) wordt. Niet alles wat kan moet, oordeelt een groeiend deel der jongeren. Ze omarmen de deel- en leeneconomie, hechten minder waarde aan bezit. Het gaat hen veel meer om de dagelijkse toegang tot producten en diensten. Zo daalde in tien jaar tijd het percentage autobezitters tussen de 18 en 29 jaar in Amsterdam van 24% naar 16%. Toegang tot technologie en de financiële reset van de afgelopen jaren voeden de economie van het delen. De Vereniging voor Gedeeld Autogebruik ondersteunt buurtgenoten en vriendengroepjes bij het gezamenlijk kopen en gebruiken van een auto. Dat de mens een sociaal dier is en van nature wil delen, is ook binnen biologie en psychologie een populair thema. Later zullen we op onze huidige tijd terugkijken als een interessant omslagmoment in de geschiedenis. Het verschil tussen de pessimisten en optimisten is het kader van waaruit men denkt. Wie de optimistische signalen wil begrijpen en plaatsen, moet een fundamenteel andere bril opzetten. Wat we op dit moment meemaken namelijk, is de overgang richting een revolutionaire sociale bronenergie. De successen van de patroon doorbrekende initiatieven in ons land tonen aan hoe breed die nieuwe energie opgepakt wordt. Hij weerklinkt op alle niveaus binnen de samenleving. Kijkt u met ons mee over deze transitietijd heen naar de nieuwe werkelijkheid.

**Denkend aan Nederland, zien we een stuwmeer aan innovatie, ternauwernood bijengehouden door een staketsel van aan elkaar gebreide regelgeving. De status quo is die van disruptie, chaos en onzekerheid. Er schiet steeds meer los en de vraag is welke weg die energie zoekt. Het stroomt wel degelijk in Nederland. Het stroomt alleen nog niet door. De tijdgeest staat in het teken van de kleine verbetering versus het grote systeem. Het is tijd om de regels weer even links te laten liggen en te zien waar we uitkomen. In deze vierde TrendRede zijn we op zoek naar aanwasende stromen.**

*“If you change  
the way you  
look at things,  
the things you  
look at change.”*

Wayne Dyer (psycholoog, 1940 -)





## Zelf-organiserende dwars-verbindingen

We maken een rommelige overgang mee die wordt aangedreven door een fluwelen revolutie. Het draait niet om gepantserde idealen die tijdens massale protestacties luidkeels door een megafoon geschreeuwd worden. Het grote collectief is niet langer de natuurlijke omgeving voor het individu. Dat vormt tegenwoordig voor iedere gelegenheid of probleem een eigen ecosysteem rondom zich. Het grote verhaal van de toekomst wordt verteld in kleine zinnen, wordt gefluisterd van mens tot mens. Kijken we door deze bril naar innovatieve ideeën, dan zien we hoe ze elk op hun plaats vallen.

Neem de reisbranche. Nog niet zo lang geleden maakten we de keuze: gaan we kamperen of nemen we een hotel? Nu denken we: ik wil kamperen, maar niet op een camping. Dus zetten we ons tentje op in de achtertuin van een aardige bewoner ([campinmygarden.com](http://campinmygarden.com)). AirBnB.com is in 2014 waarschijnlijk al een groter bedrijf dan Hilton. De manier waarop we de wereld organiseren is veranderd, alleen is er geen overkoepelende beweging en geen PR-bureau dat het verhaal verkoopt. Het individu maakt een verbinding met gelijkgestemden en passeert eenvoudigweg voorgekookte systemen.

### Eigen Kracht als bron

Het is een teken van de tijd dat mensen op allerlei gebied op zoek zijn naar de kern. Die zijn we enigszins uit het oog verloren door de nadruk op alle Kwartaalberichten en Verantwoordingsprotocollen. Niet voor niets is de aandacht voor ambachtelijkheid en persoonlijke drijfveren groot. Wie niet meer kan meevaren op het collectief, moet terug naar de eigen bron. Van het voldoen aan de verwachtingen bewegen we richting persoonlijke zingeving. Het is daarom dat 'Eigen Kracht' een van de meest genoemde nieuwe begrippen van onze tijd is. De hoogste vorm van status is het hebben en bieden van werkelijke betekenis. Aan jongeren vragen 'wat wil je worden?' is ouderwets. We worden niet langer iets, we zijn al iemand. Beter is: 'hoe haal jij betekenis uit je talent?' Binnen het onderwijs wordt veel werk gemaakt van het definiëren en controleren van eindtermen, er wordt helaas niet voldoende getraind en getoetst op innovatiedrift en 'een leven lang leren'. Daarom vullen nieuwe ecosystemen het gat op: massive open online courses, bijvoorbeeld, ofwel

MOOC's. Volgende maand start De Universiteit van Nederland, waar hoogleraren gratis internetcollege geven.

### **De revolutie van het zelf**

Wat is de nieuwe bronenergie die wij zien opborrelen binnen onze samenleving? Zelforganisatie. Het klinkt even vanzelfsprekend als onafwendbaar. Zelforganisatie is het logische vervolg op de individualiseringsgolf. De cruciale omslag is deze: we vloeien niet langer samen met het geheel, we zorgen ervoor dat het geheel om ons heen vloeit op ons pad door het leven. We creëren ons eigen flexibele en vaak tijdelijke geheel. Het nieuwe uitgangspunt is dat eenieder zijn persoonlijke eco-systeem opbouwt en dat zelf zo goed als mogelijk gezond houdt. De diepte van deze maatschappelijke revolutie kan niet voldoende benadrukt worden. Het maatschappelijke middenveld, de instituten die we in het leven riepen om de belangen van individuen te bundelen, het wordt bedreigd in zijn voortbestaan. Het lijkt allemaal minder te worden op dit moment, maar uiteindelijk blijkt dat we een nieuwe rijkdom aanboren. De energie komt niet langer uit het grote collectief, maar uit onszelf. Zelforganisatie is de bronenergie van onze maatschappij.

### **Delen is krijgen**

De laatste jaren werd regelmatig de angst verwoord dat met het badwater van de collectiviteit ook het laatste beetje solidariteit weggespoeld zou worden. De crisis heeft ons echter geleerd dat veel van onze doelstellingen zonder verbinding nauwelijks bereikbaar zijn en we dus zonder anderen niet floreren. Hoe graag we het ook zouden willen, de wereld draait niet om ons als individu. Die draait gewoon zijn eigen rondjes. Soms zit het mee, soms zit het tegen. We moeten hier wat delen om daar wat te krijgen. Het vrijgevochten ik van weleer kiest er in deze tijd voor om de verbinding aan te gaan. Geen verbinding vanuit afhankelijkheid, maar verbinding vanuit eigen kracht. Vanuit zingeving, in plaats vanuit controle. Wie door de chaos van de transitie heen kan kijken, ziet hoe zelforganisatie de contouren levert voor innovatie. Het succes van Buurtzorg en Eigen Kracht Centrales – we noemden ze eerder in de TrendRede – maar ook van 'RepairCafe.nl' of 'HetKanWel.net' zingt rond in maatschappij en politiek. Maar de omslag gaat verder dan louter de verzorgingsstaat. Terwijl publieke omroepen onder veel morren fuseren, kijken kijkers uit naar 'viewing on demand' en 'binge viewing', net zoveel afleveringen kijken van een serie als je behoefte hebt. Waarom wachten op een collectief aanbod van een club waarvan je de doelstelling vergeten bent, wanneer je het zelf kunt regelen? We organiseren steeds meer zelf. We leggen onze eigen verbindingen, en die lopen in plaats van top-down of bottom-up steeds vaker opzij. De nieuwe tijd is de tijd van de zelforganiserende dwarsverbinding.

### **Technologie, de grote facilitator**

Het grote gemiddelde verdwijnt en daarmee de zeggingskracht van algemene wijsheden, regels en protocollen. We maken nu nog de chaos mee waarin individuen zich continu de uitzondering voelen op een of andere regel. Uiteindelijk komen we tot de conclusie dat er geen uitzonderingen bestaan op het gemiddelde, omdat niemand precies gemiddeld is. Niet de aannames ten aanzien van gedrag van groepen (leeftijd, leefstijl, sekse) maar daadwerkelijke activiteiten van individuen zijn de nieuwe maatstaf voor beleid. We kunnen deze beweging ook maken, voor het eerst in de geschiedenis. Big Data helpen om beleid vanuit het individu op te bouwen – en om verbindingen te leggen waar die voorheen niet gemaakt konden

E  
D  
E  
R  
D  
N  
E  
R  
T

# TEREKENINGEN DER DEE

worden. De belofte van Scanadu, een miniscanner die belangrijke lichamelijke gegevens dagelijks meet, is bijvoorbeeld dat mensen hun eigen gezondheid in de hand kunnen nemen en volgen, zodat ze leren hoe karakter, locatie, activiteit, voedsel en medicijnen samen de gezondheid beïnvloeden.

## Realistisch Positivisme

Er is gewoon sprake van vooruitgang en groei, alleen is die groei niet per definitie financieel. De nadruk ligt eerder op zelfbeschikking, authenticiteit en zingeving. Waarden die niet eenvoudig op een balans weer te geven zijn, maar wel grote waarde vertegenwoordigen voor de mensen die erover beschikken. Peer to peer-lenen is een wereldwijde groeimarkt. Ouders die spaargeld hebben en daar nauwelijks rente over krijgen, lossen er de hypotheek van hun kinderen mee af. Via Kickstarter, gestart in 2009, is ondertussen een half miljard geïnvesteerd. Waarom zou je niet wat van je spaargeld investeren in ideeën die je aanspreken, of dat nu het koemelkvrije ijs van Professor Grunschnabel is, een windmolenpark of Buitengewone Varkens. Op het gebied van duurzaamheid timmert The Planet Fund aan de weg. Er is behoefte aan goedkoop geld, uitgeleend in vertrouwen, geïnvesteerd vanuit realistisch optimisme. Ondernemers organiseren ondersteuning door slimme verbindingen te leggen. Internet vormt het voertuig. De virtuele sociale netwerken vormen de beweging. Samen leiden ze tot een makerrevolutie. Productie, communicatie en distributie vallen vrij en worden door middel van technologie (de 3D-printer bijvoorbeeld) in eigen hand gehouden. 25 miljoen mensen verhandelen hun creatieve producten via Etsy, bij elkaar gaat er nog net geen miljard euro in om. Dat is geen klein winkeltje meer.

## Verbinding is geen verbandje

We roepen niet louter hosanna over zelforganiserende dwarsverbindingen als nieuwe maatschappelijke bronenergie. Iedere vernieuwing heeft nadelen. Sociale media graven verbindingskanalen en humaniseren het communicatielandschap. Maar ze faciliteren ook de donkere kant van menselijke interactie. Onderzoek geeft aan dat mensen zich eenzamer voelen naarmate ze meer contact via Facebook hebben. Het leven bestaat uit meer dan het verzamelen van zoveel mogelijk 'likes': in een samenleving waarin alles leuk moet zijn, blijven 'leukeloze' maar noodzakelijke projecten liggen. Soms wordt door de nadruk op eigen verantwoordelijkheid slim verhuld dat in feite sprake is van bezuinigingen. In plaats van eigen kracht spreekt men dan ineens van zelfredzaamheid. De verbinding is dan niet meer dan een verbandje. Sturen op eigen kracht betekent niet dat we mensen laten aanmoderen en noodhulp bieden als het echt fout gaat. Het startpunt voor beleid is wél de kracht van het individu: het begint met wat mensen kunnen, in plaats van wat ze niet kunnen. Voortaan vragen we: 'wat kun je zelf regelen en waar heb je hulp bij nodig?'

**Uiteindelijk valt alles gewoon weer op zijn plaats. Nederland stevent af op een tijdperk van zelforganiserende dwarsverbindingen. De fundamentele revolutie voltrekt zich tussen de oren van de mens. De komende jaren draaien om de bewustwording en acceptatie van een nieuwe bronenergie. Het is de verschuiving van macht van het instituut naar zelforganisatie die verandering aanstuurt. De nieuwe wereld groeit organisch. Vanuit zelforganisatie creëren we nieuwe weefsels, die samen een fluïde ecosysteem vormen.**

*“Some men like to  
make a little garden  
out of life and walk  
down a path.”*

Jean Anouilh (toneelschrijver, 1910-1987)

## Fluide Ecosystemen

In het tweede deel van de TrendRede stond de nieuwe maatschappelijke bronenergie centraal, in de vorm van zelforganiserende dwarsverbindingen. In dit derde deel gaan we dieper in op hoe deze stille revolutie zich ontvouwt. Dwarsverbindingen verbannen het lineaire denken naar de geschiedenisboekjes. Het circulaire denken doet zijn intrede. Van doodse kaders evolueren we naar vitale ecosystemen. Er groeit daarmee nieuw weefsel binnen de samenleving, een dynamisch en fluïde weefsel dat zich op bepaalde momenten organiseert om iets voor elkaar te krijgen en ook eenvoudig weer oplost. We moeten het pad van strategische vergezichten, toekomstbestendige oplossingsrichtingen, van vaste patronen en return on investment verlaten. Tijdelijke gelegenheidscoalities vragen om tijdelijke gelegenheidsregels en andere valuta, zoals vertrouwen, transparantie, wederkerigheid en duurzaamheid. Wie verbindingen naar medestanders rechts en links, achter en voor wil maken heeft sociale vaardigheden nodig. En een andere taal. Vernieuwing komt voort uit een idee. Een idee, geen ideaal, een idee, geen ideologie.

### De vaarroute als anker

We kijken niet meer in ontzag tegen autoriteiten op, we kijken vrijelijk om ons heen. We stappen uit statische systemen en gaan dynamische verbindingen aan. We verlaten het idee dat er een lineaire weg is richting verbetering of vernieuwing. Het pad naar de toekomst is geen lange mars maar een mesh, een netwerk. Er is geen duidelijk begin en ook geen zeker einde. Er is geen start en finish, er bestaan alleen knooppunten met verbindingen ertussen. Iedereen kan ergens beginnen en een kort lijntje leggen naar een volgend knooppunt. Er zijn geen rechttoe rechtaan productielijnen maar wel ronde, natuurlijke, organische en biologische, zelfs holistische wegen. Geen rechte lijnen en matrixgrafieken, wel cirkels en spiralen, kringlopen vooral, van leven en dood, van uitproberen en opnieuw beginnen. De onderliggende behoefte is om regels tijdelijk links te laten liggen om in optimisme en vertrouwen te zoeken naar nieuwe stroomrichtingen. Werken vanuit dynamische routes impliceert het toelaten van onzekerheid, het accepteren dat we niet alles weten en slechts de richting kunnen aangeven. Waar de huidige kaders gericht zijn op het

eliminieren van fouten, bieden routes de kans bij te sturen, te oefenen, te falen en te leren. De dynamiek van het proces en de tijdelijke verbinding nemen de plaats in van in staal verankerde zekerheden. Eerder dan het anker moet de vaarroute het houvast leveren.

### **Asynchrone Wederkerigheid**

Hoe rijker de samenwerking, hoe waardevoller de immateriële beloning. Samenwerking is een vorm van wederzijds belonen. Er wordt waarde gecreëerd zonder dat er geld rond gaat. Dat komt er bij veel nieuwe vormen van samenwerken niet of nauwelijks aan te pas. Binnen oude systemen heet dat 'gratis'. Een betere term is wederkerigheid. Traditionele organisaties kunnen alleen iets gratis weggeven, en dan is het letterlijk weg. Bij een verbonden organisatie komt iets dat je geeft altijd weer terug. Je weet alleen niet exact waar, wanneer of in welke vorm. Asynchrone Wederkerigheid dus. Mensen helpen elkaar in ruil voor erkenning, status, of gewoon omdat het leuk is. Nieuwe ecosystemen groeien op niet-tastbare waarde, op sociaal kapitaal. Clay Shirky lanceerde The Great Spare-Time Revolution: in plaats van hun tijd te verliezen aan eenzijdige consumptie zoals televisie kijken, maken mensen liever een actieve verbinding, om zo een zinvolle bijdrage te leveren aan de ecosystemen van hun voorkeur. We willen vanuit gelijkwaardigheid via gelegenheidsformaties duurzame waarde creëren. En de inzet van sociale netwerken betekent dat we niet meer gebonden zijn aan traditionele economische beperkingen als tijd, plaats en middelen.

### **Van Big Brother naar Kafka?**

Was ooit kennis de sleutel tot verbetering, in een tijd waarin sprake is van een overdaad aan kennis, weet niemand meer wat waarheid is. De capaciteit ontbreekt om de overvloed aan atomische kennis die overal vrij komt te combineren tot een bruikbare formule. Wie heeft gelezen over de plannen waarin Nederlandse politie en justitie, zonder tussenkomst van een rechter, kunnen inbreken op een computer om daar bestanden toe te voegen of te veranderen, krabt zich waarschijnlijk achter zijn oren. In Zomergasten legde hoogleraar Beatrice de Graaf uit dat we te snel 'ik heb niets te verbergen' zeggen. We onderschatten de impact van de datarevolutie. De kans dat de verkeerde algoritmes op de verkeerde vraag worden losgelaten, stijgt de komende jaren sterk. Onze angst moet niet Big Brother zijn, maar Het Proces van Kafka: dat we ergens van beschuldigd worden zonder te weten waarom en op basis van welke informatie. Dwarse denkers en doeners creëren alvast software die ervoor zorgt dat je je eigen data kunt beheer. Google is de nieuwe muur. Niet Prism is de toekomst, maar Prism Break – het geheel aan beschermingstechnologieën waarmee je zelf baas wordt over eigen data en privacy.

### **Van maakbaarheid naar maak er wat van!**

De maakbaarheid der dingen neemt een enorme vlucht. De maakbaarheid der mensen blijkt eindig. Ouders en reclame hebben jarenlang kinderen ingepeperd dat ze hun eigen leven kunnen perfectioneren als ze het maar echt willen, dat alles mogelijk is. Kinderen zitten zodoende opgescheept met een perfectie-illusie. We voorspellen dat er een einde komt aan het maakbaarheidsideaal. Het maakt ons niet gelukkig om het perfecte leven na te streven – omdat het bij voorbaat ontevredenheid en een gevoel van falen oplevert. Arnon Grunberg zegt in de Volkskrant van vrijdag 28 juni: "Het probleem van de moderniteit is dat er geen plek meer is voor het noodlot, het tragische. Er gebeurt iets ergs, dan moet de overheid meteen een

E  
D  
E  
R  
D  
N  
E  
R  
T

# T R E N D R E D E

maatregel nemen waardoor dat erge nooit meer kan gebeuren. Dat is naïef. Wij leven op een tragische planeet en er bestaat zoiets als het noodlot, dat wil zeggen er zijn machten die sterker zijn dan wij. Dat moeten wij accepteren.” Tegenover onze Eigen Kracht staat nog steeds gewoon Overmacht. De opdracht voor de komende jaren is om te maken wat maakbaar is en te accepteren wat niet maakbaar is. Wij zien de opkomst van een nieuw ‘Que Sera’-gevoel.

## Het grote loslaten

Het grote loslaten is begonnen. Jongeren hoeven geen auto, dertigers geen carrière, ouderen geen reanimatie. Het adagium ‘maak je eigen leven’ verandert in ‘maak wat van jouw leven!’. Niet wat je overkomt is het belangrijkste, maar wat je ermee doet. Van controleren gaan we naar improviseren. In de toekomst laat ook de overheid hier en daar controle los en legt de keuze bij de zelforganiserende burger. Ze houdt dan geen failliete ziekenhuizen overeind maar stemt in met een overname door betrokken specialisten en andere medewerkers en steunt mini-woningcorporaties in krimpgebieden, beheerd door dorpen zelf, zoals al gebeurt met Operatie Fryslantis. Bibliotheken in Brabant zijn ondertussen een lezersprogramma begonnen dat ‘oefenen voor een andere tijd’ heet. Een passende titel. In zijn boek ‘Antifragiel’ zegt hoogleraar risicomanagement Nassim Nicholas Taleb: “Naarmate samenlevingen complexer worden, met meer specialisatie en het neusje van de zalm aan fijnregeling, worden ze ook kwetsbaarder voor instorting.” Wie oefent op veerkracht, aldus Taleb, wordt minder vatbaar voor faalangst en leert door trial en error hoe het beste om te gaan met de onverwachte gebeurtenissen en de onbeheersbare natuurfenomenen die de wereld kenmerken.

## Dwarsverbinden

Overzicht en samenwerking, met het oog op een efficiënt proces, het zijn sterke eigenschappen van Nederlanders, zegt Kees-Jan Bandt van RoyalHaskoningDHV. Zijn bedrijf ziet het aantal internationale projecten sterk stijgen. Zodra de situatie te complex wordt, gaat men op zoek naar advies, en Nederlanders scoren goed bij een complexe problematiek. “Wij zijn gewild vanwege onze integrale aanpak. We hebben alle kennis in huis over stedenbouw, infrastructuur, milieu, bereikbaarheid, planologie en de economische aspecten van een project.” Vooral de leerschool dat ieder project begint met onderzoek en overleg valt internationaal op. Werd Nederland in de jaren negentig geprezen om zijn Poldermodel, wij zien kansen voor een Nieuw Hollands Model. Dwarsverbinden, dat is een kracht waar Nederland groot in kan worden. Dwarsverbinden betekent het geheel zien en vanuit eigen kracht en een gedeeld gevoel van richting een dynamische verbinding creëren, indien nodig tot ver over de landsgrenzen.

**Ons land heeft een bloeiende economie, onwaarschijnlijk veel slimme mensen en een fantastische infrastructuur. Overal in Nederland ontstaan verrassende dwarsverbindingen en nieuwe ecosystemen. De stroom verbreedt zich. Een stuwmeer aan innovaties wacht op doorbraak. Mensen zijn aan het oefenen, ze bereiden zich voor op een nieuwe tijd, vanuit hun eigen energiebron. Iedereen staat met iedereen in verbinding en alle verbindingen geven betekenis aan, en vormen het ecosysteem waarin we ons bewegen. Wie door die bril kijkt, ziet een krachtig weefsel dat dankzij vele dwarsverbindingen beschikt over kracht en inventief vermogen. Zo maken we de weg vrij voor niet alleen een frisse blik op de problemen van vandaag, maar vooral ook op de kansen van morgen.**

## Colofon

De TrendRede 2014 is samengesteld door:

**Christine Boland**, christineboland.nl

**Tony Bosma**, extendlimits.nl, @tonybosma

**Marcel Bullinga**, futurecheck.nl, @futurecheck

**Goos Eilander**, trendbox.nl, @gooseilander

**Tom Kniesmeijer**, kniesmeijer.nl, @tomkniesmeijer

**Richard Lamb**, trendwatcher.com, @richardlamb

**Norbert Mirani**, sanomamedia.nl, @norbertmirani

**Carl Rohde**, scienceofthetime.com, @carlrohde

**Hilde Roothart**, trendslator.nl, @trendslator

**Farid Tabarki**, studiozeitgeist.eu, @studiozeitgeist

**Ronald van den Hoff**, society30.com, @rvandenhoff

**Marie-Lou Witmer**, ml.witmer@witmer.nl, @marielouwitmer

Dit jaar werkten ook Renée de Bruin en Loes van Eerd mee.

De TrendRede zou niet tot stand gekomen zijn zonder de mensen en bedrijven die om niet hun medewerking gaven:

Het grafisch ontwerp is gemaakt door Theo Nijse, theonijse.nl

De ruimte en de verzorging werden aangeboden door Seats2meet.com

De livestream werd verzorgd door Powerfield Media, powerfieldmedia.com

De site wordt ontworpen en verzorgd door Cyberdigma BV, cyberdigma.nl

Drukwerk gesponsord door de Stichting Society30.

De PR rondom het evenement werd verzorgd door Lewis PR, lewispr.nl

Trendwatcher Sylvie Dieteren verzorgde net als verleden jaar een Engelse vertaling van deze TrendRede.

Dit is de vierde TrendRede. Eerdere versies werden gepresenteerd in 2010, 2011 en 2012.

Kijk op [trendrede.nl](http://trendrede.nl) voor blogs en nadere info.

Je kunt er tevens alle TrendRedes gratis downloaden.

Meer informatie over de TrendRede is op te vragen via Tom Kniesmeijer of via [info@trendrede.nl](mailto:info@trendrede.nl)